

SVI SMO MI SESTRE I BRAĆA UZ NOVU ENCIKLIKU *FRATELLI TUTTI* PAPE FRANJE

Kako ovo lijepo zvuči! To može napisati samo dobra i široka duša. A tako je jer nas je stvorio jedan Bog, jer su nas rodili mama i tata, osobe i članovi istog čovječanstva. Na spomendan sv. Franje Asiškog, u nedjelju, 4. listopada 2020., papa Franjo je hodočastio u Asiz na grob sv. Franje i potpisao novu encikliku (pismo) Svi smo sestre i braća (*Fratelli tutti*), to u talijanskom kontekstu znači braća i sestre. Već je značajna simbolika što je Papa išao nekamo izvan Vatikana potpisivati encikliku, a još je posebna simbolika što je išao u Asiz. Očito je da se ovaj Papa posebno nadahnjuje na idejama i životu sv. Franje, zato je uzeo i to ime, što je prvi put u povijesti papa. A i njegova enciklika *Laudato sí*, o čuvanju svega stvorenog, nadahnuta je idejama asiškog siromaška. To sve je „začinio“ imenovanjem gvardijana samostana u Asizu fra Maura Gambettija kardinalom, što je vjerojatno prvi put u povijesti da jedan gvardijan biva imenovan kardinalom. Moglo bi se reći da je isusovac Jorge Bergoglio postao franjevac.

Biblijski socijalni nauk

Sâm Papa je rekao da je ova enciklika socijalna. Crkveni socijalni nauk započinje u današnjem smislu riječi s enciklikom pape Lava XIII. *Rerum novarum* („O novim stvarima“, 1891.), a podnaslov je Prava i obaveze rada i kapitala. Enciklika ističe važnost i potrebu za poboljšanjem položaja radnika jer je upravo njihov položaj, bez njihove krivnje, najvećim dijelom bijedan i jadan. Raspravlja o odnosu poslodavaca i radnika te o odnosu države i radnika, što je u to vrijeme bilo aktualno, pogotovo nakon pojave marksizma. A socijalni nauk i praksa Crkve – bez obzira na neke povijesne zaborave i udaljavanja – prisutni su u Bibliji od početka s tvrdnjom da je radnik vrijedan svoje plaće i s uvođenjem karitasa već od strane apostola kao sastavnog dijela poslanja Crkve i kršćanstva. Ima još socijalnih enciklika i drugih crkvenih dokumenata o radničkim pitanjima, a uz to danas postoje brojne organizacije koje se time bave na čelu sa sindikatima. Crkva i danas ima brojne bolnice, ambulante, dječje vrtiće, savjetovališta, kao i škole i sveučilišta.

Tutti fratelli

Ovo je treća enciklika ovoga Pape. Kao što je crkvena praksa, uvijek postoji kontinuitet ideja i stavova s tradicijom, ali postoji i diskontinuitet, tj. neke novosti zavisno od okolnosti i razvoja društva. Onako kako je to lijepo izrazio poljski filozof Kolakowski: da se naši preci nisu bunili protiv tradicije, mi bismo još bili u pećinama. A kada bi danas nastala sveopća pobuna protiv tradicije, mi bismo se ponovo vratili u pećine. Treba nastojati i raditi na napretku i razvoju društva i čovjeka, ali treba uvažavati prethodna dostignuća jer ne počinje svijet s nama, kao što nekada neki misle i tako rade.

U svijetu postoje brojni komentari ove važne enciklike, a podosta i na našim prostorima. Kod nas je (nad)biskup Mate Uzinić među prvima dosta opširno prikazao ovu encikliku. Ima osam poglavlja s 287 paragrafa i 288 bilježaka, tj. citiranih knjiga, dokumenata, nagovora tako da se može pratiti izvore, autore i literaturu na koju se enciklika poziva. Najbolje je da prvo predstavimo sadržaj pa onda ponešto komentiramo. Nemoguće je iole šire prikazati ovu poveliku encikliku. Ona je praktično priručnik za neka crvena socijalna pitanja 1. poglavlje – Sjene zatvorenog svijeta, 2. Stranac na putu, 3. Misliti i stvarati otvoreni svijet, 4. Otvoreno srce za cijeli svijet, 5. Bolja politika, 6. Dijalog i društveno prijateljstvo, 7. Putovi novog susreta i 8. Religije u službi bratstva u svijetu.

Pismo Svi smo sestre i braća bavi se sadašnjim aktualnim društvenim i svjetskim pitanjima od svjetski ugrožavajuće pandemije koronavirusa Covid 19 do najvažnijeg pitanja ljudskog bratstva, tj. osjećaja za potrebe drugih ugroženih od pandemije, obespravljenosti, izrabljivanja i siromaštva. Ovo je pravi znanstveni priručnik o mnogima aktualnim temama suvremene Crkve i svijeta.

Encikliku su predstavljali važni ljudi

Na predstavljanju enciklike govorili su najvažniji ljudi Vatikana, pogotovo za ovo područje. U vatikanskoj Novoj sinodskoj dvorani encikliku su predstavili državni tajnik Svete Stolice (to je ustvari predsjednik vatikanske vlade) kardinal Pietro Parolin, predsjednik Papinskog vijeća za međureligijski dijalog kardinal Miguel Ángel Ayuso Guixot, MCCJ, generalni tajnik Visokog odbora za ljudsko bratstvo sudac Mohamed Mahmoud Abdel Salam, docentica na Sveučilištu u Durhamu Anna Rowlands i osnivač Zajednice sv. Egidija prof. Andrea Riccardi. „Valja nastaviti ići putem bratstva te zajedničkoga djelovanja u svrhu

istinske društvene pravednosti na svjetskoj razini“, istaknuo je kardinal Parolin. Pritom je napomenuo kako „Papa rabi iskustvo pandemije koja je, prema njegovim riječima, razotkrila naše lažne sigurnosti (FT, 7), te kako bi istaknuo da je potrebno djelovanje koje je u stanju dati odgovore, a ne samo analizirati činjenice. To je djelovanje još uvijek nepotpuno jer se jasno uočila nesposobnost za zajedničke aktivnosti. Unatoč tomu što smo hiperpovezani, utvrđena je rascijepljenost koja otežava rješavanje problema koji se odnose na sve ljude.“

Kardinal je potom istaknuo da je, kako bi bratstvo postalo sredstvo djelovanja u međunarodnim odnosima, prema Papinu mišljenju potrebno razviti duhovnost bratstva, ali istodobno i djelotvorniju svjetsku organizaciju koja bi pomogla riješiti hitne probleme. U tom smislu treba još mnogo toga učiniti.

„Ono što se uočava na suvremenoj međunarodnoj sceni“, rekao je kardinal Parolin, „jest otvoreno proturječje između općega dobra i sklonosti davanja prednosti interesima pojedinih država, u uvjerenju da može postojati ‘zona bez nadzora’, odnosno da vrijedi logika da ono što nije zabranjeno, znači da je dopušteno. Rezultat toga je, kako tvrdi papa Franjo u enciklici, da je ‘mnoštvo napuštenih osoba ostavljeno na milost i nemilost eventualnoj dobroj volji pojedinaca’ (FT, 165)“, što je upravo suprotno od bratstva.

Zatim je govorio Kard. Miguel Ángel Ayuso Guixot, predsjednik Papinskog vijeća za međureligijski dijalog. Kardinal Ayuso je svećenik i redovnik kombonijanac, rodom iz Španjolske. Bio je misionar u Egiptu i Sudanu, a onda predavao u Rimu na Papinskom institutu za arapske i islamske studije. Godinama radi u Vijeću za međureligijski dijalog a od 2019. je i njegov predsjednik. Smatra se da je kard. Ayuso jedan od autora poznatog dokumenta Ljudsko bratstvo koje su potpisali u Abu Dhabiju 2019. papa Franjo i veliki imam Ahmed al-Tayeb, rektor sveučilišta u Kairu. Zasigurno je kardinal i jedan od autora i ove enciklike. Rekao je da je ona temeljni dokument za razumijevanje i stvaranje općeg bratstva te da je ona kompas za snalaženje u ovom nemirnom svijetu, a sada još zahvaćenom i pandemijom koronavirusa. Papa ju je pisao iz svoje vjere, ali otvoren prema svim religijama svijeta.

Važnost ljudske osobe

Sveti Otac navodi da je mogućnost ljudskog bratstva utemeljena na neotuđivom dostojanstvu svakog čovjeka. Napisao je: „Društveno

prijateljstvo i sveopće bratstvo nužno zahtijevaju priznavanje vrijednosti svake ljudske osobe, uvijek i svugdje“ (Fratelli tutti, br. 108). Ako se ugrozi dostojanstvo osoba s invaliditetom, onih koji se suočavaju sa siromaštvom ili onih koji nemaju pristup obrazovanju, „bratstvo će ostati samo još jedan neodređeni ideal“ (FT 109). Vrijedno je ponoviti da je pojam osobe iznašašće kršćanstva čime je osigurana temeljna vrijednost svakog čovjeka i to je bio temelj za osporavanje ropstva i drugih izrabljivanja ljudi.

Sveti Otac donosi popis „tamnih oblaka“ koji potamnjuju i otežavaju stvaranje ljudskog bratstva. Među njima su: porast kulture odbacivanja, prijatnje dostojanstvu migranata, pandemija virusa Covid 19, agresija potaknuta digitalnom komunikacijom i gubitak ljubavi prema mudrosti (FT 9 – 55). Ovdje treba spomenuti da Papa proziva pretjeranu upotrebu i zloupotrebu društvenih mreža koje, umjesto da stvaraju veću povezanost i sporazumijevanje za što imaju mogućnost, često nanose štetu međuljudskim odnosima.

Pandemija virusa Covid 19

Ljudska povijest puna je kriza, ratova i bolesti svake vrste. Sjetimo se samo novijih: španjolske gripe (1918.-1920.) koja je pokosila preko 20 milijuna ljudi do novijih side i ebole. Sida je i 2018. odnijela 770 000 ljudskih života. No, pandemija je posebna jer je blokirala čitav svijet, što je još do jučer bilo nezamislivo. Npr., dnevno je bilo preko 150 000 avionskih letova s milijunima putnika tako da je 2018. putovalo oko 4 milijarde ljudi. A sada ima par stotina letova dnevno. Slično je s brodovima i autobusima. Iako su medicina i znanost općenito zaprepašujuće napredovale, u ovoj situaciji korone pokazana je sva ograničenost čovjeka kao takva. Najveće države svijeta, kao što su SAD i Kina, pale su na koljena, stari i veliki zdravstveni sustavi, kao što su Italija i Španjolska, pokazali su se vrlo traljavi. Najveći stručnjaci ne znaju gotovo ništa i često se potpuno razlikuju i suprotstavljaju. No, još uvijek zahvaljujući medicini, izbjegavanju većih skupova i drugim državnim mjerama, smrtnost nije tako velika. Ali dosad je korona nanijela tisuće milijardi štete! A o duševnim posljedicama na psihu ljudi možemo samo nagađati. I sve je to učinio sićušni i nevidljivi virus, a Y. N. Harari je samo prije par godina napisao knjigu Homo Deus (Čovjek je Bog, 2015.). Čovjek je ispao malen kao mrav. Imao je pravo Cesarić kad je ustvrdio da je ljudsko znanje krhko. Bilo bi dobro da nakon ove pandemije, koja je „razotkrila naše lažne sigurnosti“ (FT, 7), čovjek postane svjestan da je bitno ograničen i da nije

Bog. I da ne bi trebao graditi svijet i društvo bez Boga te da znanost i ekonomija ne mogu riješiti sve ljudske probleme. Pismo opominje: „Kada ova zdravstvena kriza prođe, najgori bi odgovor bio da još više uronimo u grozničavi konzumizam i nove oblike egoističnog samoočuvanja.“

Treba svakome priteći u pomoć

Jedna od ključnih slika u ovom Pismu jest evanđeoska prisposoba o milosrdnom Samarijancu, dakle čovjeku koji pritječe u pomoć izudaranom čovjeku. Samarijanac je stranac Židovima, često su bili i neprijatelji. Stoga i današnji „ranjeni svijet“ treba obnavljati sa sviješću da nitko nije stranac. Suočeni s toliko boli i patnje ljudi koji su ranjeni na različite načine, naš je pravi put oponašati „Dobrog Samarijanca“, tj. priteći u pomoć svima koji su potrebni pomoći (FT 66).

„Svaka zdrava kultura je otvorena i gostoljubiva.“ Ako ima išta vrijedno u Bosni i Hercegovini, onda je to gostoljubivost. Gostu se daje uvijek najbolje, a za domaću čeljad što ostane. Mi smo često u ratu i u velikoj oskudici davali gostima puno bolje nego sebi i tako često škodili sebi dajući krivu sliku kao da i mi jedemo tako svaki dan. Ne daje onaj tko ima, nego onaj koji ima dobru dušu i srce.

Željeno ljudsko bratstvo treba <hraniti> ponovnim otkrićem ljubavi. Papa Franjo ističe: „Ljubav je, dakle, više od niza dobronamjernih djela. Ti postupci imaju izvor u zajedništvu koje je sve više usmjereno prema drugima, smatrajući ih vrijednima, dostojnima, ugodnima i lijepima, bez obzira na njihov fizički ili moralni izgled“ (FT 94).

Politika dobrotvornosti

Znajući za važnost i ulogu politike, Papa poziva na novu vrstu politike koja treba biti usmjerena na traženje općeg dobra svih ljudi bez obzira na rasu, naciju ili vjeru. Tako veli: „Nedostatak brige za ranjive može se skriti iza populizma koji ih demagoški iskorištava u svoje svrhe ili liberalizma koji služi ekonomskim interesima moćnika“ (FT 155). U središtu ove nove politike mora biti dobrotvornost, potaknuta spremnošću na žrtve i otvorenom potrebom da bi se uistinu ujedinilo. Traži da međunarodne organizacije od Ujedinjenih naroda pa dalje budu učinkovitije. Prirodna dobra i Zemlja vlasništvo su svih ljudi, što je šire obrađivao u svojoj enciklici *Laudato si*, a ne samo bogatih pojedinaca i država. Vrijedno je istaknuti da je već Ivan Pavao II. Veliki tražio da bogate zemlje oproste sav ili dobar dio dugova siromašnih zemalja.

Kritičari svega postojećeg

Kao i uvijek nađu se „kritičari svega postojećeg“, što bi rekli pokojni marksisti, pa i ove enciklike, pogotovo iz nekih katoličkih tradicionalističkih krugova, prije svega u SAD-u. Njima smeta Papina prevelika osjetljivost za socijalne teme i probleme.

Neki predbacuju da je u enciklici premalo prisutan Isus i njegova poruka. Predbacuju da se ne govori o abortusu, o eutanaziji i nekim drugim pitanjima. Kao da se treba i može u jednom dokumentu govoriti o svim pitanjima (La Nuova Bussola i dr.)! Uostalom, sam Papa je rekao da je ova enciklika socijalna, a ne doktrinarna. Očito je enciklika htjela istaknuti ono što je zajedničko svim religijama i svim ljudima, uostalom ključna je tema bratstvo svih ljudi. Zatim da je predugačka, tri puta duža od Rerum Novarum, da će se mnogi čitatelji teško snaći što je pravi i istinski nauk Crkve. Encikliku je Papa pisao polazeći „od kršćanskog vidokruga“, ali je namijenjena također „kao poziv za dijalog između svih ljudi“, ustvrdio je kard. Ayuso u svojem predavljanju u Vatikanu.

Neobičan lik Nikole Kuzanskog

Šteta bi bilo ne spomenuti jedan neobičan lik, kod nas malo poznat. Očito se enciklika u svojoj teologiji religija i idejama o općem bratstvu nadahnjuje i na idejama teologa, jurista, prirodoslovca, diplomata i kardinala Nikole Kuzanusa koji se rodio u Cuesu na rijeci Mosel, srednja Njemačka 1401., a umro u Rimu 1464. Kod nas je uz druge izašla knjiga Kuzanskog *De pace fidei* (O miru među religijama, 1453., 2005.), preveo Mile Babić (uz asistenciju Marka Ćorića), što treba istaknuti jer to nije bio lagan posao, kao što treba pohvaliti i izdavača Connectum iz Sarajeva. Fra Mile je napisao i dugačak pogovor. Kuzanski je nastojao prije petsto godina tražiti zajedničke elemente, prije svega između židovstva, islama i kršćanstva. On je pozvao da iznose svoja mišljenja u nekom viđenju Nijemac, Španjolac, Talijan, Arap i Perzijanac. On je vjerojatno malo poznavao u to doba druge velike religije kao hinduizam, budizam, taoizam itd. pa nije o njima puno ni govorio. Kuzanski osim što je bio vrhunski teolog i napisao više djela, imao je i neke diplomatske misije. Kardinal Kuzanski bio je zabrinut zbog vjerskih ratova. On i za današnje vrijeme zastupa neke neobične stavove, npr. tvrdeći da je religija ista, a različiti su obredi (O miru među religijama, 169, 183, 191) Kuzanski u svojoj teologiji religija iznosi mišljenje da je bitno sačuvati „vjeru i mir“ (181. s.). I papi Franji je bitno sačuvati vjeru i mir jer jedan od teških prigovora

religijama jesu religijski ratovi. To se više puta spominjalo i za BiH da je u njoj vjerski rat. Papa Ivan Pavao II. mučio se s tim teškim pitanjem i tražio je način da se to zaustavi. Što se tiče ovoga nedavnog rata na ovim prostorima, lako je opovrgnuti tezu o vjerskom ratu. Kako je mogao biti vjerski rat, kad su ga vodili uglavnom ateisti?! Dovoljno je pogledati tko su tada (1991.) bili vodeći političari i generali! Vjerske zajednice i religija često su se upotrebljavale kao „pogonsko gorivo“ za poticanje i rasplamsavanje rata (npr. nosanje moštiju cara Lazara).

Odnos islamskog i zapadnog svijeta

I danas je vjerojatno najvažnije i najteže pitanje odnos Islama i Zapada. Nismo rekli islama i kršćanstva. Mnogi često, pogotovo u islamskim zemljama, izjednačavaju Zapad i kršćanstvo, a to je naprosto netočno. Činjenica jest da na Zapadu žive uglavnom kršćani, ali mnogi od njih s vjerom malo imaju veze. Zapad je danas više kulturološki i civilizacijski kršćanski, a prakticiranje vjere je za većinu zapadnih kršćana sporedna stvar. I nijedna se zapadna zemlja ne ravna po kršćanskim zapovijedima glede pitanja abortusa, eutanazije, braka i drugih moralnih pitanja. Nadalje, nema službeno u nazivu kršćanske zemlje kao što su npr. Pakistan ili Iran i službeno u nazivu islamske zemlje.

Uloga religija

U posljednjem poglavlju Papa govori o ulozi religije i o nužnosti vjere da bi se moglo uspostaviti sveopće bratstvo. „Razum može prihvatiti jednakost među ljudima i uspostaviti građanski suživot među njima, ali nije u stanju uspostaviti bratstvo. Samo traženje Boga iskrena srca pomaže nam da jedni drugima možemo biti suputnici na putu, istinska braća. U tome papa Franjo vidi društvenu korisnost vjere. To je ono što Crkvu potiče da poštuje autonomiju politike, ali i što joj ne dozvoljava da ostane po strani kad su u pitanju stvari koje se tiču izgradnje boljega svijeta.“

Papa Franjo kao i Ivan Pavao II. naglašava: Ne može se ubijati u ime vjere „jer Bog nema potrebe da bude branjen ni od koga“. Važno je uočiti da enciklika ne poziva samo katolike nego i sve vjernike i sve ljude da rade na miru, pravdi i općem bratstvu (FT 9). Papa Franjo je u ovoj enciklici citirao pismo Hrvatske biskupske konferencije od 1. svibnja 1995.: „Svakoj nevinoj žrtvi dugujemo jednako poštovanje.“

Kakav će biti učinak Enciklike?

Enciklika opominje: „Kada ova zdravstvena kriza prođe, najgori bi odgovor bio da još više uronimo u grozničavi konzumizam i nove oblike egoističnog samoočuvanja.“

Često je pitanje učinka pojedinih dokumenata i čina. Papa je vođa 1,3 milijarde katolika. Ako bi 10% katolika, da o drugima ne govorimo, prihvatilo Papine ideje, to bi bilo već 130 milijuna ljudi koji bi bili veliki kvasac za rast ideje sveopćeg bratstva.

Na kraju enciklike nalaze se dvije molitve. Jedna je molitva Stvoritelju koju možemo moliti s drugim monoteističkim religijama koji su nam braća i sestre po stvaranju, a druga je ekumenska kršćanska molitva koju možemo moliti sa svojom odijeljenom kršćanskom braćom i sestrama koji su nam braća i sestre u Isusu Kristu koji se učinio bratom svih ljudi. Te i sve druge molitve mogu „brda premještati“ pa i stvarati sveopće sestrinstvo i bratstvo.

Papa Franjo zaključuje: „Znakovi vremena jasno pokazuju da su ljudsko bratstvo i briga o stvorenomu jedini put prema cjelovitom razvoju i miru, na koji su već upozorili sveti pape Ivan XXIII., Pavao VI. i Ivan Pavao Drugi.“

Franjo Topić